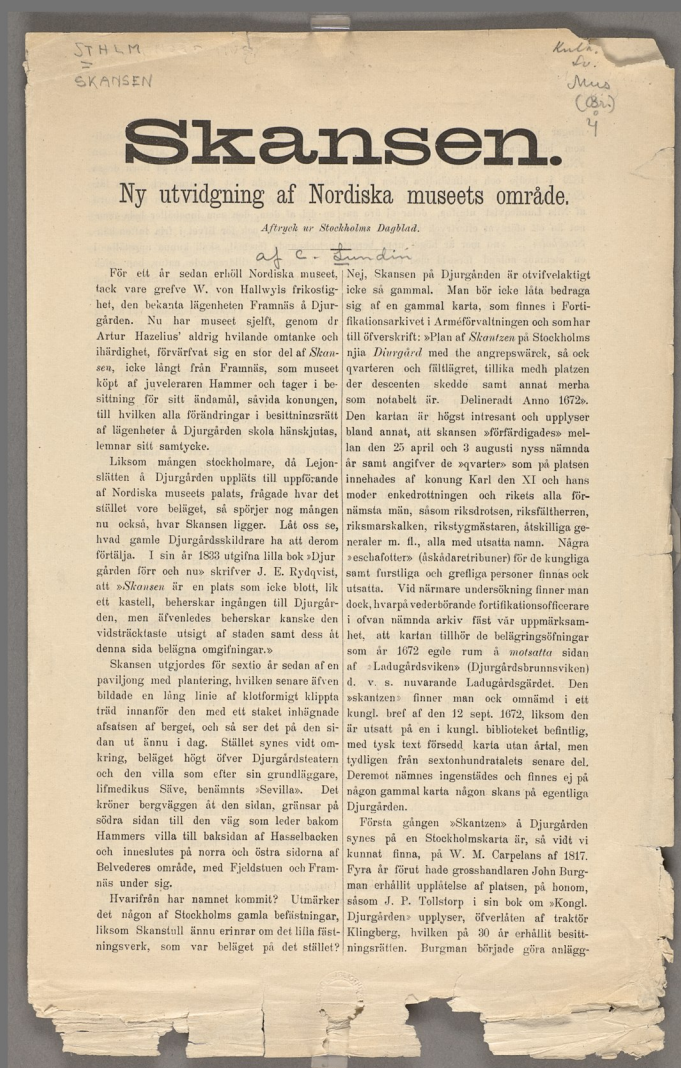

Lundin, Claës

Skansen :

Tryck 35 B a xa Br. qv. Skansen. Sthlm

Tillkomstår 1891

Digitaliserad år 2015

National Library
of Sweden

Skansen.

Ny utvidgning af Nordiska museets område.

Aftryck ur Stockholms Dagblad.

af C. Sundin

För ett år sedan erhöll Nordiska museet, tack vare greve W. von Hallwyls frikostighet, den bekanta lägenheten Framnäs å Djurgården. Nu har museet sjelft, genom dr Artur Hazelius' aldrig hvilande omtanke och ihärdighet, förvärfvat sig en stor del af *Skansen*, icke långt från Framnäs, som museet köpt af juveleraren Hammer och tager i besittning för sitt ändamål, såvida konungen, till hvilken alla förändringar i besittningsrätt af lägenheter å Djurgården skola hänskjutas, lemnar sitt samtycke.

Liksom mången stockholmare, då Lejonslätten å Djurgården uppläts till uppförande af Nordiska museets palats, frågade hvar det stället vore beläget, så spörjer nog mången nu också, hvar Skansen ligger. Låt oss se, hvad gamle Djurgårdsskildrare ha att derom förtälja. I sin år 1833 utgifna lilla bok »Djurgården förr och nu» skrifer J. E. Rydqvist, att »*Skansen* är en plats som icke blott, lik ett kastell, beherskar ingången till Djurgården, men äfvenledes beherskar kanske den vidsträcktaste utsigt af staden samt dess åt denna sida belägna omgifningar.»

Skansen utgjordes för sextio år sedan af en paviljong med plantering, hvilken senare äfven bildade en lång linie af klotformigt klippta träd innanför den med ett staket inhägnade afsatsen af berget, och så ser det på den sidan ut ännu i dag. Stället synes vidt omkring, beläget högt öfver Djurgårdsteatern och den villa som efter sin grundläggare, lifmedikus Säve, benämmts »Sevilla». Det kröner bergväggen åt den sidan, gränsar på södra sidan till den väg som leder bakom Hammers villa till baksidan af Hasselbacken och inneslutes på norra och östra sidorna af Belvederes område, med Fjeldstuen och Framnäs under sig.

Hvarifrån har namnet kommit? Utmärker det någon af Stockholms gamla befästningar, liksom Skanstull ännu erinrar om det lilla fästningsverk, som var beläget på det stället?

Nej, Skansen på Djurgården är otvifvelaktigt icke så gammal. Man bör icke låta bedraga sig af en gammal karta, som finnes i Fortifikationsarkivet i Arméförvaltningen och som har till öfverskrift: »Plan af *Skantzén* på Stockholms nija *Djurgård* med the angrepswäreck, så ock kvarteren och fälltlägrét, tillika medh platzen der descenten skedde samt annat merha som notabelt är. Delineradt Anno 1672». Den kartan är högst intresant och upplyser bland annat, att skansen »förfärdigades» mellan den 25 april och 3 augusti nyss nämnda år samt angifver de »kvarter» som på platsen innehades af konung Karl den XI och hans moder enkedrottningen och rikets alla förnämsta män, såsom riksdrotsen, riksfältherren, riksmarskalken, rikstygmästaren, åtskilliga generaler m. fl., alla med utsatta namn. Några »eschafotter» (åskådaretribuner) för de kungliga samt furstliga och grefliga personer finnas ock utsatta. Vid närmare undersökning finner man dock, hvarpå vederbörande fortifikationsofficerare i ofvan nämnda arkiv fäst vår uppmärksamhet, att kartan tillhör de belägringsöfningar som år 1672 egde rum å *motsatta* sidan af »Ladugårdsviken» (Djurgårdsbrunnsviken) d. v. s. nuvarande Ladugårdsgärdet. Den »skantzén» finner man ock omnämnd i ett kungl. bref af den 12 sept. 1672, liksom den är utsatt på en i kungl. biblioteket befintlig, med tysk text försedd karta utan årtal, men tydligen från sextonhundralets senare del. Deremot nämnes ingenstädes och finnes ej på någon gammal karta någon skans på egentliga Djurgården.

Första gången »Skantzén» å Djurgården synes på en Stockholmskarta är, så vidt vi kunnat finna, på W. M. Carpelans af 1817. Fyra år förut hade grosshandlaren John Burgman erhållit upplåtelse af platsen, på honom, såsom J. P. Tollstorp i sin bok om »Kongl. Djurgården» upplyser, öfverlåten af traktör Klingberg, hvilken på 30 år erhållit besittningsrätten. Burgman började göra anlägg-

ningar på det höga, då skogbeväxta berget som beherskade ingången till Djurgården. »Nu mera är», skrifver N. W. Lundeqvist 1829 i tredje och sjelfständiga delen af den *Stockholms stads historia*, hvars två första, af Nils Lundeqvist utgifna, delar ej äro annat än ett oförstynt eftertryck af Johan Elers *Stockholm ...* »nu mer är högst uppå berget en stenmur anlagd försedd med ett prydligt staket, liksom hela den innanför belägna parken, hvilken är genom flera gångar delad i blomsterquarter och öfver allt prydd med träd och buskar.»

Benämningen Skansen skall icke ha uppkommit af några verkliga befästningar, utan, såsom J. E. Rydqvist m. fl. upplysa, deraf, att då varande arfprinsen (sedermera Oscar den förste), med tillhjälp af sina kavaljerer, uppförde en liten skans af lösbrutna stenar, i anledning hvaraf stället kallades »Prins Oscars skans» och slutligen för korthetens skull endast *Skansen*. Men äfven ett annat namn fans under ofvan nämnde grosshandlars tid, nämligen »Burgmans Fåfånga», hvilket Rydqvist tillskrifver »tadelsjukan snarare än skämtet» och, tillägger han, »förmodligen med afseende på de stora kostnader som användts på en anläggning, hvilken i materiel måtto ej kan vara synnerligt vinstgivande», något som gifver nämnde författare anledning till åtskilliga braktelser till Burgmans försvar. Man torde dock icke glömma, att »Fåfånga» var en vanlig benämning på lusthus och planteringar å höjder i Stockholm, t. ex. »Westmans Fåfånga», det af »bryggarekungen» Abraham Westman uppförda lusthuset vid Sabbatsberg, der sjukhuset nu ligger, »Titzens Fåfånga», en liten paviljong, anlagd af den bekante polisöfvergevaldighern Titz i hans trädgård på Skinnarviksbergen samt »Lundins Fåfånga» på bergen nära Danviken, der en verklig skans fordom funnits med en fortifikationslinie dragen till Hammarbysjö, och som nu tillhör grosshandlaren N. Paton.

Efter Burgman kom Skansen på Djurgården i hans mågs, grosshandlaren Adolf Fredholms ego, och efter dennes död köptes stället af grosshandlaren Adolf Berghman, kallad »skånske prinsen». Under senare år har Skansen tillhört juveleraren Hammer, men dr Hazelius, hvilken icke blott är outtröttlig i

anskaffande af utvägar till ökande af Nordiska museets samlingar, utan äfven har sin uppmärksamhet oafslåligt fäst på huru dessa samlingar skola bäst förvaras och varda lättast tillgängliga för allmänheten samt huru en del af dem, den som innehåller hela menniskoboningar och för lifvet i fria luften kännetecknande föremål, skall kunna uppställas i en vacker och tilldragande natur, han gick också och funderade på, huru Skansen deruppe skulle kunna förvärfvas för det fosterländska ändamålet. Vackrare läge har väl aldrig någon museiafdelning haft, och en sådan utsigt bestämdt ingen.

Redan sistlidet år, sedan Framnäs genom grefve Hallwyls frikostiga gåfva öfvergätt i Nordiska museets ego, var dr Hazelius allvarligt betänkt på att förvärfva äfven en del, nämligen den obebygda, af Skansen. På Framnäs skulle nämligen den norska stafkyrkan uppföras och möjligen ännu ett par andra byggnader, men med många dylika borde den täcka udden icke belamras.

Emellertid var den då fordrade lösepenningen allt för dryg. Dr Hazelius ansåg dock icke, att all möjlighet för framtiden vore honom betagen att förvärfva ett område som otvifvelaktigt skulle vara af stor vikt för museet. Underhandlingarna upptogos därför ånyo, och då det slutligen var fara värdt, att den för museets syften välbelägna platsen skulle för längre tid upplåtas för andra ändamål och derigenom kanske gå alldeles förlorad för museet, tvekade dr Hazelius icke att *personligen* ikläda sig ansvaret för köpeskillingen, som genom hr Hammers välvilliga tillmötesgående nedsattes till 25 000 kr. Genom det den 2 innevarande månad undertecknade köpekontraktet tillförsäkrades dr Hazelius omkring två tredjedelar af lägenhetens område, och köpet väntar nu endast, såsom ofvan antyddes, på konungens stadsfästelse. Tilläggs må, att dr Hazelius lär vara icke alldeles utan förhoppning, att någon af våra framstående magnater skall till Nordiska museets åtnad bispringa honom och aflyfta den börda han på detta sätt åtagit sig.

Inträdet från landssidan till Djurgården kommer att väcka många minnen om Sveriges storhetstid. Från Narvavägen, som skär Banérgatan och går nära intill Torstensongatan,

anländer man öfver bron till Lejonslätten, som ännu påminner om de tider då Europas furstar och äfven Afrikas potentater sökte göra sig det svenska konungahuset bevåget genom skänker af »öknarnes konung»; men der nu den svenska odlingens historia skall kunna studeras i alla de mångfaldiga föremål som under olika tider gjort tjenst i helg och söcken, i furstesalar, adelsslott och bondstugor, hos borgare och prester och till en sen efterverld skola bära vittnesbörd om huru svenska folket lefvat under århundraden och ständigt stigande bildning — allt förvaradt och med historisk kunskap omsorgsfullt ordnad inom ett palats, som otvifvelaktigt varder ett glädjande bevis på den ädla konst, till hvilken vår arkitektur sökte höja sig mot slutet af adertonhundratalet.

Och så ha vi, ej långt derifrån, Framnäs, hvars namn är ett minne af den nordiska skaldens diktning samt äfven, tyckes det, en antydning om hvad framtiden kan komma att här göra för bevarande af gammal nordisk kultur. Redan för närvarande finner man der ovärderliga bidrag till den fosterländska odlingshistorien, såsom John Ericssons arbetsrum, minnen från det gamla Stockholm o. s. v.

Högt öfver Framnäs reser sig Skansen. Det är att förmoda, att Nordiska museets styresman låter bryta en väg uppför höjden. på sidan om Fjeldstuen, för att derigenom förkorta afståndet för de mångtusen, som otvifvelaktigt vilja en gång från Framnäs söka sig upp till den nya afdelningen af museet och der fortsätta sina iakttagelser. Ännu finnes dock icke en sådan väg, utan nu nödgas man på andra sidan om teatern och förbi Sevilla streta upp för den branta backen, som nu leder till Skansen. Men har man väl kommit dit upp, finner man, bakom de nu föga inbjudande byggnaderna som höra till det af hr Hammer ännu innehafda området, stora ängsmarker, omgifna af Belvedère-skogen, fritt och luftigt belägna samt med storartad utsigt och just som enkom afsedda för de museets byggnader, som skola visa folkets gamla sätt att resa sina bostäder och öka föreställningen om seder och bruk förr och nu i olika trakter af nordn.

Rådfråga vi dr Hazelius, huru han ämnar ordna här uppe, svarar han utan tvekan:

»Der borta lägga vi forntidens mossstupna minnesmärken, stenålderns, bronsålderns och jernålderns grafvar.»

Det händer, att han tillägger: »Hvem vet, om ej Hildebrand och Montelius vilja bistå mig med att uppföra dem!»

»Och», säger han vidare, »här reda vi plats åt lapparne och närsläktade arktiska folk, åt fjällappens kåta och åt hans njalla, den på ändan af en hög påle uppförda visthusboden, åt fiskarlappens jordgamme och åt befryndade lappstammars bostäder af olika typer.»

De forskningsresor, som innevarande vår företagas i Lappmarkerna af jägmästarna Samzelius och Nordlund, afse bland annat att förbereda förverkligandet af den plan, som hr Hazelius i det afseendet uppgjort för museets utvidgande.

Men det är icke nog med lappföremål här uppe. Der skall också läggas ett finskt pörte, ett isländskt jordhus, en smäländsk backstuga och en stenstuga från Blekinge. Längre fram på högslätten skola vi få se en ryggåstuga från Mora i Dalarne med sin höga kronprydd skorsten och framför denna en väldig majstång, så pyntad som seden fordom var i Dalbygderna. Stugan har länge väntat att få föras hit, ty hr Hazelius inköpte henne för flere år sedan. Likadant är förhållandet med en liten hackstuga från Orsa, hvilken skall läggas bredvid den förra.

Det är att förmoda, det hr Hazelius icke låter stugorna vara obefolkade. I Orsastugan t. ex. skola vi nog komma att få se några orsakarlar med de vackra, något insjunkna anletsdragen, och de skola utan tvifvel hacka på sina slipstenar, obekymrade om den slipstenslungsot, som nästan säkert väntar dem.

Men dr Hazelius lofvar oss också en målerisk smäländsk eller blekinsk högstuga med de båda intill henne stötande lofthusen. På de torfklädda taken frodas *sedum*, ja, der växer kanske också en rönn, som redan nått en aktningssbjudande höjd. Framför stugan svärma bien kring sina kupor, och bakom henne ligger den lilla humlegården. Intet får felas för att göra föreställningen om verkligheten fullt klar eller, rättare, för att lägga verkligheten själf under åskådarnes ögon.

Dr Hazelius hoppas, att redan nu i vår kunna uppföra en sådan stuga.

»Jag söker hennes mecenat», sade han till oss med sitt vanliga förtröstansfulla småleende och tillade: »Finner jag honom icke, får jag själf bära bördan, men upp måste stugan!»

Det vore sannerligen icke första gången han själf bär bördan, men just denna alltid färdiga beredvillighet att ställa sig själf i breschen gör att han ock finner bistånd, när sådant är af nöden, och vi hoppas, att så skall ske äfven denna gång.

Nere vid dammen skall doktor Hazelius lägga gamla ekstockar och både »sommeskep» och »holmaskip», båtar från Sommen och Bolmen, invid ett båthus af den för Sommen egendomliga modellen. Icke heller kolarkojor skola saknas, halft gömda der borta i skogsbrynet.

På andra sidan skola norska stabburar resa sig, och bredvid dem skall man få skåda den präktiga fatburen från Björkvik, i fall Framnäs ej kan rymma honom.

Öfver skogstopparne skola klockstaplar af sällsamma former höja sina spiror, och ärevördiga milstolpar ända från Karl den elftes tid skola stå här och der vid vägarne.

»Kanske», tillade dr Hazelius, sedan han skildrat allt detta, »skall en gång hela verket krönas med en stolt medeltidsborg, som man borde lägga på högsta punkten. Riddare och svenner skola der träffas i sin tids måleriska dräkter...»

»Och samtiden skall stå häpen och beundra trollkarlen», sade vi, och doktorn log, men i det leendet låg ett medvetande icke af trolldom i gammal mening, men af att man med målet ständigt i sigte och aldrig svigtande viljekraft kan uträtta till och med underbara ting.

Det behöfs icke mycken fantasi för att, när man hör dr Hazelius med öfvertygelsens styrka skildra sina planer inom denna afdelning af det stora verket, se framför sig hela högslätten här uppe på Skansen fylld af människoboningar från olika åldrar och olika trakter i Sverige och äfven människorna själfva som befolka dessa boningar, allt sammans omslutet af den både fagra och högtidliga barrskogen, så äkta fosterländsk med

sin mörka grönska och sin ljufliga skogsdoft. Detta är sannerligen poesi!

Men så kommer prosan. »Kostnaderna?» sporde vi.

»Små blifva de visserligen icke», svarade doktorn. »Sjelfva platsens planering, upp-tagande af gångar, m. m kräfva icke litet penningar, och de böra snart anskaffas. Deremot inköpa vi en hel del af dessa enkla boningar för jemförelsevis en obetydlighet. Morastugan t. ex. kostade endast 50 kronor. Härtill måste dock läggas frakt, uppsättning och inredning. Underhållskostnaderna skola säkert täckas af inträdesafgifterna.»

»Men», invände vi vidare, »skola icke dessa vidt omfattande planer inverka hämmande på det stora byggnadsföretaget nere på Lejon-slätten?»

»Långt derifrån», försäkrade doktorn. »Jag tror snarare motsatsen. Mången som hittills förhållit sig likgiltig, skall kanske, då Skansen börjat ordnas, få ögonen öppnade för hela uppgiftens storslagna art, för Nordiska museets ändamål, som innebär något vida mera än endast en insamling af fornminnen. *Fosterlandskänslans väckande samt stärkandet af vårt andliga försvar* är hvad styresmannen för Nordiska museet satt till dettas mål.

Hvarför misströsta, säger dr Hazelius, om att icke en fläkt af hänförelse skulle kunna värma äfven några af våra rika män och kvinnor, och man kan få höra honom anförä hvad hans fader, gamle generalen, yttrade: låtom oss i väldiga droppar gjuta fosterlandskärlek i ung och gammal!... »Då», tillägger dr Hazelius, »räcka medlen till för både Skansen och Lejonslätten.»

Men det finnes äfven de som mena, att Stockholms stad, hvilken har en obestridlig fördel af Nordiska museet, borde också draga sitt strå till stacken. Det må ej glömmas, att andra stora städer äro angelägna om att understöda dylika inrättningar. Så har t. ex. Köpenhamns borgarrepresentation anslagit fri grund och en *half million* kr. till bryggaren Jakobsens Glyptotek, som ur nationell synpunkt och såsom attraktionskraft torde icke på långt när kunna mäta sig med Nordiska museet, när man hunnit ordna detta.

C. L.